

Jussi Rantala

Kaaos hallitsee. Hesiodoksen *Theogonia* ja kreikkalainen black metal

Pohjolan metsistä Välimeren rannoille

Muinaiset jumaltarut ovat erottamaton osa black metal -musiikin ja -kulttuurin kuvastoa. Lukemattomat genren yhtyeet ovat ammentaneet jo vuosikymmeniä inspiraatiota oman kulttuurinsa esikristillisestä menneisyydestä ja muinaisista jumalista.¹ Muinainen mytologia ja jumaltarut ovatkin olleet black metalin keskeisiä teemoja yhdessä satanismin, okkultismin ja nihilismin tapaisten aiheiden kanssa viimeistään 1990-luvulta lähtien.²

Huolimatta norjalaisten, osin myös suomalaisten³ ja ruotsalaisten⁴, yhtyeiden noususta genren keskiöön – josta kohta tarkemmin – soitettiin black metalia 1990-luvun alkaessa muuallakin. Hyvin omaperäinen ja merkittäväkin ilmiö oli jo 1980-luvun loppupuolella syntynyt kreikkalainen black metal. Verrattuna pohjoismaisiin genren edustajiin kreikkalaiset yhtyeet sovelsivat raakaan äänimaailmaan pehmeämpiä, perinteistä heavy metalia lähempänä olevia sävyjä ja rauhallisempaa tempoa. Voidaan sanoa, että genrelleen ominaisesta synkkyydestään huolimatta kreikkalaisen black metalin äänimaailma on lähempänä välimerellistä lämpöä kuin pohjoisen kylmiä metsiä.⁵ Merkittävimmiksi kreikkalaisen black metalin pioneereiksi nousivat muun muassa kaksi ateenalaisyhtyettä: Varathton ja Rotting Christ.⁶

¹ Tunnetuin esimerkki lienee muinaisskandinaavisen mytologian käyttö norjalaisessa black metalissa. Ks. esim. Christopher Thompson, *Norges Våpen. Cultural Memory and Uses of History in Norwegian Black Metal*. Studia Historica Upsaliensia 263. University of Uppsala 2018, 111–150.

² Aila Mustamo, *Black ja folk metal -kulttuurit kapinoivat ja uusintavat perinteitä*. Lectio praecursoria, Oulun yliopisto 2016 (Mustamo 2016a).

³ Suomalaisen black metalin pioneerina voidaan pitää rovaniemeläistä Beheritä, jonka vuonna 1993 ilmestynyt albumi *Drowning Down the Moon* oli ensimmäinen suomalainen kokopitkä black metal -albumi ja sellaisenaan genren merkkipaalu. Tero Ikäheimonen, *Pirunkehto. Suomalaisen black metallin tarina*. Svart Publishing, Turku 2016, 11–55.

⁴ Suomalaisesta black metalista ks. Ikäheimonen 2016, ruotsalaisesta ks. Ika Johanneson ja Jon Jefferson Klinberg, *Blood Fire Death. The Swedish Metal Story*. Fereal House, Port Townsend 2018, 131–156.

⁵ <https://rideintoglory.com/thy-mighty-contract-a-guide-to-the-hellenic-black-metal-scene/> (viitattu 25.10.2024).

⁶ Ian Christie, *Sound of the Beast. The Complete Headbanging History of Heavy Metal*. Harper Collins, New York 2003, 262.

Artikkelissani tarkastelen kreikkalaisen Hesiodoksen (n. 700 eaa.) teosta *Theogonia* (suom. *Jumalten synty*) ja sen suhdetta kreikkalaiseen black metalliin. Hesiodoksen *Theogonia* on vanhin ja täydellisin arkaaisen ajan (n. 750–490 eaa.) Kreikassa kirjoitettu esitys kreikkalaisen muinaisten jumalhahmojen synnystä.⁷ Teos on kattava ja perinpohjainen, genealoginen yleisesitys jumalista, johon koko kreikkalainen mytologia perustui. Hesiodos on liittänyt kokonaisuuteen myös paljon muita outoja, ainutlaatuisia ja jopa hirviömäisiä hahmoja kuin varsinaiset Olympoksen jumalat.⁸

Theogonia ei toki ole ainoa meille saakka säilynyt jumalten syntymävaiheista kertova muinaiskreikkalainen lähde, vaan muitakin vaihtoehtoja löytyy. Näistä tärkein ovat niin sanotut homeeriset hymnit, jotka ovat 600- ja 500-luvulla eaa. eri jumalille omistettuja heksametrimittaisia hymnejä. Hesiodoksen tavoin ne kertovat jumalten synnystä, joskus Hesiodosta seuraten, mutta ajoittain esittäen myös poikkeavia näkemyksiä. Hyvin erilaisen narratiivin puolestaan tarjoavat niin sanotut orfilaiset tarut, jotka lienevät peräisin 500-luvulta eaa. Isoimmat erot Hesiodokseen verrattuna ovat luojajumala Protogonos, jota Hesiodos ei tunne, sekä toisaalta se, että orfilaiset tekstit sisällyttävät tarinoihinsa myös ihmisen synnyn.⁹ Hesiodoksen *Theogonia* on kuitenkin systemaattisin kokonaisesitys kreikkalaisen mytologian perusteista ja siten nimenomaan kokonaisesityksenä, teemana, näyttäisi antavan rikkaan lähtökohdan kreikkalaiselle black metalille verrattuna muihin tarukokoelmiin: jo antiikin Kreikassa Hesiodoksen kulttuurinen vaikutus tunnustettiin suunnattomaksi,¹⁰ ja toisaalta *Theogonia* lienee myös nykypäivänä kaikkein tunnetuin kokonaisuus omassa lajissaan.

Tärkeystään huolimatta Hesiodoksen runoelmaan kokonaisuutena viittaavia teoksia näyttää olevan kreikkalaisessa black metal -kentässä kuitenkin yllättävänkin vähän.¹¹ Tämä ei tarkoita sitä, etteivätkö Hesiodoksen teoksesta löytyvät jumalat ja muut olennot esiintyisi usein kreikkalaisyhtyeiden lyriikoissa, päinvastoin: yliku-

⁷ Hesiodoksen teoksesta yleisesti ks. esim. Jenny Strauss Clay, *Hesiod's Cosmos*. Cambridge University Press, Cambridge 2003; Stephen Scully, *Hesiod's Theogony. From Near Eastern Creation Myths to Paradise Lost*. Oxford University Press, Oxford 2015.

⁸ Geoffrey E. R. Lloyd, "Images of the World". *Greek Thought. A Guide to Classical Knowledge*. Toimittaneet Jacques Brunschwig ja Geoffrey Lloyd. The Belknap Press, Cambridge (Mass.), London 2000, 25–26.

⁹ Richard Buxton, *The Complete World of Greek Mythology*. Thames & Hudson, London 2004, 49–53. Homeeriset hymnit liitettiin nimensä mukaisesti muinoin Homerokseen, mutta ne ovat tuskin häneltä peräisin.

¹⁰ Lloyd 2000, 26.

¹¹ Tämän artikkelin tärkein lähde kreikkalaisista black metal -yhtyeistä, niiden julkaisuista ja kapaleista on ollut internet-tietokanta *Encyclopaedia Metallum* (tunnetaan myös nimellä *The Metal Archives*), jonka tavoitteena on koota tiedot maailman kaikista metallimusiikkia soittavista, niin aktiivisista kuin jo lopettaneista, yhtyeistä: ks. <https://www.metal-archives.com/content/help>. Tietokantaa pidetään yleisesti äärimmäisen kattavana tietolähteenä, etenkin sellaisten yhtyeiden suhteen, jotka ovat tuottaneet virallisia julkaisuja, vaikka monia pienempiä yhtyeitä sen ulkopuolelle jääneekin.

mala Zeus ja kumppanit ovat niissä varsin usein toistuvaa kuvastoa. Jos kuitenkin arvioi Hesiodoksen runoelman vaikutusta nimenomaan kokonaisena teoksena, tai teemana, on tulos paljon laihempi. Käytännössä tämä rajaa tutkimuksen vain muutama esimerkkitapaukseen, joista yksi on tosin kreikkalaisen black metalin kenties merkittävimmän yhtyeen yksi tärkeimmistä levyistä. Kyseessä on edellä mainittu ateenalainen, jo vuonna 1987 perustettu Rotting Christ, joka vuonna 2007 julkaisi yhdeksännen kokopitkän albuminsa *Theogonia*. Kuten nimi kertoo, perustuu levy ainakin lähtökohtaisesti Hesiodoksen runoelmaan. Kyseinen albumi on yhtyeen uralla merkittävä niin musiikillisesti kuin menestyksellisesti: se oli ensimmäinen levy, jossa Rotting Christ otti entistä enemmän kreikkalaisia ja yleisemminkin välimerellisiä folk-elementtejä mukaan musiikkiinsa. Levy saavutti myös merkittävää kaupallista menestystä.¹²

Artikkelini keskittyykin juuri kyseisen albumin analysointiin ja sen vertailuun Hesiodoksen teoksen kanssa. Käsittelen levyn kappaleita järjestyksessä, ensimmäisestä viimeiseen. Pääkysymykseni on paitsi pohtia sitä, miten tarkasti levy seuraa Hesiodoksen luomaa tarinaa, myös erityisesti tutkia, miten Rotting Christin *Theogonia* eroaa perinteisemmästä, kansalliseen taruperinteeseen pohjaavasta black metal -musiikista. Muihin (harvoin) suoraan Hesiodokseen linkittyviin tapauksiin palataan lyhyesti artikkelin lopussa.

Yksilö vai yhteisö?

Jotta *Theogonian* rooli osana black metal -kenttää voidaan ymmärtää, on aluksi lyhyesti selvitettävä musiikkilajin historiaa ja kulttuuria. Black metal on metallimusiikin alagenre, jonka juuret voidaan johtaa 1980-luvulle. Vaikka varhaisempi, käytännössä jo 1970-luvulla syntynyt heavy metal oli alusta lähtien ollut siihenastiseen rock-musiikkiin verrattuna luonteeltaan raskaampaa ja usein myös synkeämpää, alkoivat muutamat yhtyeet seuraavalla vuosikymmenellä viedä musiikkiaan niin sävellysten kuin lyriikoiden puolesta entistä raaempaan ja äärimmäisempään suuntaan. Merkittäviksi 1980-luvun ”äärimetallin” edustajiksi nousivat etenkin englantilainen Venom, ruotsalainen Bathory ja sveitsiläinen Hellhammer/Celtic Frost. Jälkeenpäin onkin puhuttu black metalin niin sanotusta ensimmäisestä aallosta, vaikka 1980-luvulla erillistä black metal -genreä ei vielä tunnettu.¹³

Nykyään varsinaiseksi black metaliksi ymmärretään kuitenkin erityisesti sen niin sanottu toinen aalto, 1990-luvun alussa lähinnä Norjassa ja muissa pohjoismaissa

¹² Rotting Christista ja sen historiasta tarkemmin ks. Sakis Tolis, *Non Serviam. The Official Story of Rotting Christ*. Cult Never Dies, London 2018.

¹³ Ensimmäisen aallon black metal: Christie 2003, 102–116; Michael Moynihan ja Didrik Söderlind, *Lords of Chaos. The Bloody Rise of the Satanic Metal Underground*. Feral House, Los Angeles 2003, 10–22.

syntynyt, entistä äärimmäisempi metallimusiikin muoto.¹⁴ Erityisesti norjalaiset yhtyeet, kuten Mayhem, Burzum tai Darkthrone, loivat musiikillaan entistä kylmempää, raaempaa ja pelkistetympää äänimaailmaa ja liittivät siihen yhä enemmän satanismiin, misantropiaan ja okkultismin kaltaisia teemoja.¹⁵

Erityisen merkittävä osa pohjoisessa syntyneen toisen aallon black metalia oli skandinaavisen mytologian ja muinaisuskonnon yhdistäminen entistä voimakkaammin osaksi genreä, usein ”perinteisemmän” satanismiin kustannuksella. Esikristillinen mytologia onkin noussut sitemmin yhdeksi tärkeimmistä teemoista black metal -musiikissa ja on sitä tänäkin päivänä. Kansalliseen mytologiaan syventyminen toi samalla mukanaan myös nationalistisia merkityksiä, jotka kuuluvat joidenkin yhtyeiden tuotannossa.¹⁶ On kuitenkin korostettava, että black metal -kulttuuri ei ole tässä yhteydessä koherentti kokonaisuus ja etenkin avoimen poliittiset yhtyeet ovat genressä varsin pieni vähemmistö.¹⁷ Käytännössä ainoa kaikkia näkökulmia yhdistävä tekijä on antikristillisuus, joka kuitenkin ilmenee monin eri tavoin.

Erityisesti satanismista aiheensa ammentavat yhtyeet ovat korostaneet muun muassa radikaalia individualismia: Saatana on nähty hahmona, joka symboloi yksilön kykyä toteuttaa omaa potentiaaliaan, siinä missä kristillinen sivilisaatio on tukahduttanut ihmisen yksilölliset mahdollisuudet. Toisaalta yksilön valtaa korostava satanismi näkyy black metal -kulttuurissa usein pikemminkin elitistisenä misantropiana, kun taas yksilön täydellistä vapautta korostetaan ehkä enemmän muissa niin sanotun äärimetallin muodoissa. Rajat ovat kuitenkin häilyvät – mustalla metallilla on useita sävyjä.¹⁸

Etenkin muinaisuskontoihin nojaava black metal on sen sijaan tuonut mukanaan myös kollektiivisia näkökulmia. Se näkee muinaiset ”pakanalliset” yhteiskunnat vahvoina ja voimakkaina yhteisöinä, jotka heikkenivät vierasmaalaisen ”orjaskonnon” eli kristillisyyden saavutettua niissä jalansijaa. Esikristilliseen mytologiaan ja uskontoon nojaavaan black metaliin ja siihen sisältyvään luonto- ja maaseutumysteikkaan kuuluu siten usein myös romanttinen kaipuu ”puhtaaseen” menneisyyteen

¹⁴ Toisen aallon black metalissa oli myös kyse kapinaliikkeestä sitä kaupallistumista ja valtavirtaistumista vastaan, jonka monet näkivät hiipineen osaksi death metalia 1980-luvun lopulla. Albert Mudrian, *Choosing Death. The Improbable History of Death Metal & Grindgore*. Feral House, Los Angeles 2004, 218–220.

¹⁵ Norjassa syntyneestä black metalin toisesta aallosta kattavin teos on Moynihan ja Söderlind 2003, olkoonkin, että sitä on (aiheellisestikin) arvosteltu ajoittaisesta sensaatiohakuisuudesta.

¹⁶ Jón Karl Helgason, ”Nordic Gods and Popular Culture”. *The Pre-Christian Religions of the North. Research and Reception, Vol. II: From c. 1830 to the Present*. Toimittanut Margaret Clunies Ross. Brepols Publishers, Turnhout 2018, 434–435. Kotimaan, kansakunnan ja kansallisen muinaisuuden merkityksestä black metalille Suomessa ja Norjassa ks. Aila Mustamo, ”Yö, metsä, aika ennen kristinuskoo”. *Kotimaan ja kansakunnan representaatiot black metalissa ja folk metalissa Suomessa ja Norjassa*. Oulun yliopisto, Oulu 2016 (Mustamo 2016b).

¹⁷ Keith Kahn-Harris, *Extreme Metal. Music and Culture on the Edge*. Berg, Oxford 2007, 154–156.

¹⁸ Kahn-Harris 2007, 38–42.

vastapainona modernin ajan kaupunkikulttuurille ja kosmopolitismille.¹⁹ Vaikka mytologia ja muinaiset kansalliset uskonnot ovat olennainen osa tätä puolta black metal -kulttuurista, on kyseessä siis laajempi maailmankatsomus ideologioineen, merkityksineen, käytäntöineen ja traditioineen.²⁰ Kuten sanottua, joidenkin yhtyeiden, tosin vähemmistön, kohdalla tämä on johtanut hyvinkin voimakkaaseen nationalismiin, joskus jopa fasistisiin ideoihin.²¹

Hesiodoksen *Theogonia* on kreikkalaisten black metal -yhtyeiden kohdalla lähtökohtaisesti oman kansallisen mytologian käyttöä sanan varsinaisessa merkityksessä, joka tekee siitä luonnollisesti mielenkiintoisen tutkimuskohteen. Seuraavaksi syvennytäänkin tarkemmin siihen, miten Rotting Christ kyseistä teosta samannimisellä albumillaan konkreettisesti käsittelee.

Khaos kaiken alkupisteenä

Niin Rotting Christin kuin Hesiodoksen *Theogoniat* alkavat samalla teemalla. Kun Hesiodos alkusanojensa jälkeen aloittaa varsinaisen runonsa maailman synnystä, mainitsee hän aivan ensimmäisenä Khaoksen (Kaaos):

*Ensimmäiseksi syntyi Khaos, sitten laajapovinen Gaia, ikuinen, luja asuinsija, ja pimeä Tartaros avaran maan syvimpään sopukkaan, ja kuolemattomista jumalista kaikkein kaunein, jäsenet raukeuttava Eros, joka päihittää järjen ja vakaat aikomukset ihmisten ja jumalten sisimmässä.*²²

Tämän jälkeen Hesiodos siirtyy runossaan nopeasti eteenpäin luetellen Ensimmäisen Khaoksen lapset, joihin lukeutuivat Erebos (Pimeys) ja Nyks (Yö) sekä Gaian eli Maaäidin lapset, muun muassa Uranoksen (Yötaivas), jonka kanssa Gaia puolestaan sai useita lapsia, kuten kyklooppeja ja titaaneja.²³ Näin alkaa jumalten syntymisen ketju.

Rotting Christin albumi avautuu vastaavasti Khaokselle omistetulla kappaleella *Χάος γένετο* (*The Sign of Prime Creation*). Se alkaa suoralla lainauksella Hesiodokselta: ”Ensimmäisenä syntyi Khaos.”²⁴ Sen jälkeen lyriikoissa mainitaan useita Hesiodoksen runoelman avausosan hahmoja:

¹⁹ Kahn-Harris 2007, 38–43.

²⁰ Kennet Granholm, ”’Sons of Northern Darkness’. Heathen Influences in Black Metal and Neofolk Music”. *Numen* 58, 2011, 515.

²¹ Kahn-Harris 2007, 38–43.

²² Hes. *Theog.* 117–122 (suom. Päivi Myllykoski).

²³ Hes. *Theog.* 123–153.

²⁴ Hes. *Theog.* 117: ἤτοι μὲν πρότιστα Χάος γένετ’.

*Chaos, Erevos, the sign of prime creation.
 Earth, Tartaros, the sign of pain and sorrow.
 Aethyr, Uranos, the shield of self-exaltation.
 Night, Keravnos, the born of awe and resignation.
 Here you have just born for burning, born for dying, stand for signing.
 Your great divide, your nightmare has just revived.*

Khaos siis esitetään, kuten kappaleen nimikin toteaa, kaiken alkuprinsiipiksi. Khaoksen lisäksi tekstissä nostetaan toiseksi alkupisteeksi Pimeys (Erebos/Erevos). Toisaalta Maaäiti, toinen jumalhahmo, joka syntyi Khaoksen kanssa tyhyydestä,²⁵ yhdistetään kolmanteen vastaavaan 'alkujumalaan' eli Tartarokseen. Jälkimmäinen edustaa Hesiodoksen runossa niin ikään pimeyttä: se on luola manalassa, sen syvin kolkka, johon auringon valo ei päässyt.²⁶ Tartarosta Hesiodos kuvaa tarkemmin myöhemmin runossaan mainiten sen pronssiaidan ympäröimäksi synkeäksi luolaksi maan alla. Se on kostea, mädännyttävä loukko, jossa vallitsee sumuinen pimeys.²⁷ Vaikka Maaäiti on hedelmällisyyteen viittaava jumalatar, joka Hesiodoksen runossa synnyttää meren, vuoret ja samalla "vuorten metsäiset laaksot",²⁸ liitetään se kreikkalaisuuteen lyriikoissa synkkiin sävyihin: tuskaan ja suruun. Jumalattareen palataan tarkemmin albumin kuudennessa kappaleessa, jota käsitellen tuonnempana.

Seuraavat kappaleen jumalhahmot ovat Aethyr (tai Aether) eli Kirkkaus ja Uranos. Kirkkaus, johon Gaian tavoin palataan levyllä myöhemmin, ei kuitenkaan edusta Rotting Christin kappaleessa positiivista valoa vaan yhdessä Uranoksen kanssa liiallista ylpeyttä ja turhamaisuutta. Uranosta Hesiodos kuvaakin aikojen alun suuren pahantekijänä:

*Gaian ja Uranoksen kammottavaa jälkikasvua
 vihasi isä alusta asti. Kun lapset olivat syntyneet,
 hän ei antanut heidän nousta päivänvaloon
 vaan kätki kaikki Gaian syvyyksiin
 ja iloitsi pahoista teoistaan. Näin teki Uranos.²⁹*

Lisäksi Uranokseen liitetään Hesiodoksella ja yleisestikin kreikkalaisessa mytologiassa hillittömyys: hän halusi kyltymättömästi seksuaaliseen kanssakäymiseen Gaian

²⁵ Khaoksen, Gaian ja Tartaroksen lisäksi Hesiodos mainitsee neljännekin tyhyydestä syntyneen jumaluuden, Eroksen, joka viittaa seksuaaliseen haluun, jopa hillittömyyteen. Hänen roolinsa runoelmassa on kuitenkin hyvin vähäinen. Päivi Myllykoski, *Hesiodos: Jumalten synty*. Tammi, Helsinki 2002, 78.

²⁶ Paavo Castrén ja Leena Pietilä-Castrén, *Antiikin käsikirja*. Otava, Keuruu 2000, 558–559.

²⁷ Hes. *Theog.* 726–733.

²⁸ Hes. *Theog.* 129–131.

²⁹ Hes. *Theog.* 154–158 (suom. Päivi Myllykoski).

kanssa.³⁰ Toisin sanoen kreikkalaisyhtyeen kappaleessa nostama jumalhahmo edustaa tietynlaista röyhkeyttä, joka voidaan liittää juuri liialliseen ylpeyteen ja itsensä korostamiseen. Hesiodoksella Uranoksen voidaan jopa katsoa edustavan tietynlaista 'kosmista tyranniaa' hänen suhteessaan Gaiaan;³¹ samaa henkeä on Rotting Christin kappaleen lyriikoissa. Kolmantena esiin tulevana teemana albumin avauskappaleessa ovat vielä pelko ja luopuminen, joita edustavat Yö ja Keravnos. Jälkimmäinen viittaa salamaan, johon palataan tässä artikkelissa tarkemmin. Yö mainitaan Hesiodoksella vain lyhyesti Khaoksen lapsena ja useiden jumaluuksien äitinä. Heti alussa näistä mainitaan muun muassa Kirkkaus ja Päivä, joista edellinen tulee niin ikään myöhemmin albumilla esiin oman kappaleensa muodossa.³² Yön ja pelon suhde, jonka kreikkalaisyhtye tuo esiin, näkyy Hesiodoksenkin teoksessa; kuuluvathan jumalattaren lapsiin muun muassa "kauhea Kohtalo, musta Tuho, Kuolema, Uni ja Unien heimo".³³

Aivan lopuksi Rotting Christin kappaleessa mainitaan, mitä varten kaikki ovat syntyneet: "Here you have just born for burning [– –] born for dying". Toisin sanoen kaiken alkuprinsiippinä on Khaos, jonka luoma merkitys liittyy tuhoutumiseen ja kuolemiseen. Tässä yhtye tekee painotuseron Hesiodoksen runoon. Vaikka Khaos on Hesiodoksellakin kaiken alku, hän ei ole sen luonteesta kovin kiinnostunut. Khaos on maailma, joka syntyy tyhjästä eikä vaadi se suurempia pohdintoja; sen sijaan tärkeämpää hänelle on kuvata sen jälkeisiä tapahtumia, eri jumalten syntyä.³⁴ Rotting Christin *Theogoniassa* lähestymistapa on erilainen. Kappaleessa korostetaan Hesiodosta vahvemmin Khaoksen roolia kaiken alkuprinsiippinä, ja lyriikoissa esiin nostetut jumalhahmot heijastavat luonteeltaan sen synkkyyttä. Voitaneen sanoa, että albumin avausraita henkii eräänlaista eksistentiaalista nihilismia,³⁵ joka kieltää kaiken pysyvän: edes jumaluuksista ei viime kädessä sellaista löydy, vaan ne ovat lopulta sidoksissa Khaokseen.

³⁰ Buxton 2004, 76.

³¹ Aatehistoriallisesti voidaan tässä tapauksessa puhua vaikkapa siitä, että tyranni hallitsee pakolla ja ajattelee toimissaan vain omaa etuaan – kuten asian määritteli Aristoteles (*Pol.* 4.10.16–21).

³² Hes. *Theog.* 124–125, 211–225.

³³ Hes *Theog.* 211–212 (suom. Päivi Myllykoski).

³⁴ Useat tutkijat (esim. Buxton 2004, 44) katsovatkin, että Khaos ei tarkoita "kaaosta" sanan varsinaisessa merkityksessä vaan eräänlaista kosmogonista luolaa. Tämän on haastanut hiljattain Olaf Almqvist, joka näkee Hesiodoksen kosmogonian kuvaavan nimenomaan kaaosta ja siihen kuuluvaa vastakkaisten voimien välistä kamppailua. Olaf Almqvist, *Chaos, cosmos and creation in early Greek theogonies: an ontological exploration*. Bloomsbury, New York 2022, 17.

³⁵ Eksistentiaalisesta nihilismistä ks. esim. David Storey, "Nihilism, Nature, and the Collapse of the Cosmos". *Cosmos and History. The Journal of Natural and Social Philosophy* 7.2, 2011, 6–25.

Valheita, tuhoa ja piinaa

Seuraavat kaksi albumin kappaletta jatkavat Hesiodoksen jalanjäljissä mutta hyvin vahvasti soveltaen. Edellä mainittu keravnos selitetään tarkemmin kappaleessa *Keravnos Kivernitos*, joka teemaltaan liittyy läheisesti Hesiodoksen jumalmaailman synnyn alkuvaiheisiin.

Jo albumin avauskappaleessa mainittu 'keravnos' viittaa siis salamointiin. Hesiodos puolestaan, kertoessaan Gaian ja Uranoksen lapsista, kirjoittaa:

*Gaia synnytti myös rajusydämiset kykloopit,
Jyrinän (Brontes), Leimahduksen (Steropes)
ja lujamielisen salaman (Arges). He antoivat Zeukselle
ukonilman ja takoivat hänelle salaman (keraunos).³⁶*

Kuten tiedetään, Zeus oli kreikkalaisessa mytologiassa – ja siten myös Hesiodoksella – ylijumala, muiden jumalten hallitsija, oikeudenmukaisuuden ja järjestyksen takaa-ja. Hän oli myös ukkosenjumala, ja salama olikin voimakas Zeukseen liitetty symboli.³⁷ Albumilla kuitenkin sysätään sivuun ajatus salamasta jumalalliseen järjestykseen liittyvänä vertauskuvana ja korostetaan pikemminkin sen yhteyttä kyklooppeihin: ”Strike, thunder, monsters one-eyed / Bear and grant, yourselves into mankind”.

Näyttää kuitenkin siltä, että kyklooppien suhteen albumilla tehdään eroa Hesiodoksen traditioon, ainakin sen perusteella, että lopussa näitä kehoitetaan tuomaan valheita ihmiskunnan keskuuteen: ”Wet their souls with holy lies”. Kyklooppeja kehoitetaan myös riisumaan naamiot, joiden takaa paljastuu suru ja huoli (”sorrow and care”). Jos tekstiä verrataan Hesiodoksen runoon, huomataan, että siinä kyklooppeja ei eksplisiittisesti kuvata erityisen pahoiksi hahmoiksi, tavallaan päinvastoin: heidän työnsä varmistaa Zeuksen vallan ja sitä myötä kosmisen järjestyksen.³⁸ Rotting Christin näkemys kykloopeista näyttää sen sijaan olevan siis synkempi. Heidän kappaleensa viittaisi pikemminkin Homeroksen *Odyseian* antamaan kuvaan, jossa kykloopit esiintyvät sivistymättöminä jättiläisinä: he eivät harjoita maanviljelystä, heiltä puuttuvat lait ja yhteiset tavat ja kokoukset.³⁹ Homeroksen kykloopit toisin sanoen ovat lähempänä Khaosta (tai kaaosta) kuin Hesiodoksella. He ovat hylänneet jär-

³⁶ Hes. *Theog.* 139–141 (suom. Päivi Myllykoski).

³⁷ Zeuksesta ja hänen monista puolistaan ks. Ken Dowden, *Zeus*. Routledge, London and New York 2006.

³⁸ Dowden 2006, 35–36.

³⁹ Hom. *Od.* 9.103–113.

jestäytyneen yhteisön, johon kuuluvat juuri edellä mainitut asiat: maanviljelys, lait, kokoukset ja niin edelleen.⁴⁰

Vielä kolmaskin albumin kappale, *Nemesis*, viittaa suoraan Hesiodoksen runoon. Hesiodos ei kuitenkaan kerro samannimisestä jumalattaresta kovinkaan paljoa. Hän tyytyy toteamaan, kuinka 'tuhoava Yö' synnytti Nemesiksen kuolevaisten ihmisten onnettomuudeksi; hahmo on yksi Yön lukuisista jälkeläisistä, joista suuri osa liittyy tuhoon, vihaan ja piinaan.⁴¹ Kovin tarkkaan itse jumalattaren luonteeseen runoilija ei kuitenkaan syvenny. Yleisesti kreikkalaisissa teksteissä Nemesis kuvataan ansaitun rangaistuksen tuojana tai kostajana. Koska jatkuva onni oli mahdollista vain jumalille, oli Nemesiksen tehtävä palauttaa liian suuria itsestään ajattelevat kuolevaiset takaisin omaan osaansa.⁴² Nemesis, kuten suurin osa muistakin Yön lapsista, oli siten jumalhahmo, joka vaikutti ihmisten elämään kenties konkreettisemmin kuin monet muut jumalat.⁴³

Theogonia-albumilla Nemesis esiintyy vastaavasti pimeydestä syntyneenä jumalattarena. Sen tehtävänä on tuoda pelkoa ja huolta sinne, missä niitä ei ole: pimeyttä sinne, missä on valoa, kuten kappaleessa annetaan ymmärtää. Koska Khaos ja pimeys ovat tiiviisti sidoksissa toisiinsa, voidaan ajatella, että myös tässä on taustalla Khaoksen (kaaoksen) tuominen (näennäisen) järjestyksen keskelle. Nemesiksen tuomat murheet mainitaan kappaleessa myös 'pyhinä' ("holy fears"), aivan kuten kykloopit toivat mukanaan 'pyhiä valheita'. Kyklooppien tavoin Nemesis luo albumilla maailmaan kaaosta tuomalla sinne pyhyyteen verhottuja vastoinkäymisiä. Koska Nemesis on, kuten todettua, jumala, joka alistaa liian onnelliset ihmiset, se aiheuttaa murheita ja suruja. Siinä suhteessa kappaleen lyriikat seuraavat kreikkalaista mytologiaa Nemesiksen luonteesta mutta näkevät tilanteen ihmisyksilön näkökulmasta.

Kreikkalaisen mytologian tuonne puolen

Tähän asti Hesiodoksen runoelma on ollut enemmän tai vähemmän vahvasti läsnä kreikkalaisuuteen albumilla. Neljäs kappale tuo kuitenkin muutoksen tehdesään loikan toisaalle, kokonaan eri taruun ja hieman eri kulttuuripiiriinkin. *Enuma Elish* (tai *Enūma Eliš*) liittyy aiheeltaan samannimiseen babylonialaiseen luomistaruun, joka on kirjoitettu jo ennen Hesiodoksen *Theogoniaa* – arviolta 1000-luvun eaa. lopulla. Se kertoo maailman ja ihmisten luomisesta ja eri jumalten roolista tässä

⁴⁰ Homeroksen kykloopit erottuvat monella muullakin tavalla muusta muinaiskreikkalaisesta kyklooppitraditiosta. Jan Bremmer, "Odysseus versus the Cyclops". *Myth and Symbol I. Symbolic phenomena in ancient Greek culture*. Toimittanut Synnove Bouvrie. Papers from the Norwegian Institute at Athens 5. Bergen 2002, 142.

⁴¹ Hes. *Theog.* 211–232.

⁴² Nemesistä kuvaavat muun muassa Pind. *Pyth.* 10.44, *Ol.* 8.86 ja Eur. *Phoen.* 183.

⁴³ Strauss Clay 2003, 96.

kokonaisuudessa.⁴⁴ Hesiodoksen tavoin se kuvaa siis kaikkeuden syntyä, mutta toisaalta huomattavia erojakin on – etenkin se, että Hesiodos ei siis ole kovinkaan kiinnostunut maailmankaikkeuden eikä etenkaan kuolevaisten ihmisten synnystä vaan keskittyy jumaliin.

Rotting Christin albumilla babylonialaiseen taruun liittyvä kappale on sidoksissa Hesiodoksen runoelmaan lähinnä kuvatessaan Tiamat-jumalattaren toimia: ”She made the Worm, the Dragon / The Female Monster the Great Lion / The Mad Dog the Man Scorpion / The Howling Storm”. Kappaleessa siis tuodaan esiin niitä synkkiä ja pelottavia hahmoja, jotka jumalatar saa aikaan. Tiamat kuvataankin babylonialaisessa kertomuksessa pääjumala Mardukin vastustajaksi, ja joskus jumalatar on myös tulkittu lohikäärmeeksi.⁴⁵ Vaikka osa uudemmasta tutkimuksesta on haastanut ajatuksen Tiamatin ulkomuodon ”hirviömäisyydestä”, näyttää Rotting Christ siis lyriikoissaan tukeutuvan perinteisempään käsitykseen jumalattaren hahmosta. Yhteys Hesiodoksen teokseen löytyy lähinnä siitä, että yhtye tuo lyriikoissaan esiin myös toisesta kulttuuripiiristä, toisesta luomiskertomuksesta, kaaoksen elementin. Khaoksen valta on universaalia, mitä todistavat muutkin tarinat kuin albumin varsinaiseksi teemaksi nostettu Hesiodoksen runoelma. Toisaalta Hesiodos kertoo myös Tyfoeus-jumalasta, joka esitetään niin ikään hirviömäisenä ylijumala Zeuksen vastustajana; tätä hahmoa käsitellään tuonnempana tarkemmin.

Tämän jälkeen albumi palaa taas tiukemmin Hesiodoksen teokseen, mutta varsin pieneen yksityiskohtaan siellä: kappale *Phobos' Synagogue* viittaa nimensä mukaisesti Fobokseen, eli Pelkoon. Kyseinen jumala esiintyy Hesiodoksella hyvin lyhyesti:

*Kilvenpuhkoja Arekselle ja Afroditelle syntyivät
Pelko (Fobos) ja Kauhu (Deimos), mahtavat jumalat,
jotka yhdessä Areksen, kaupunkien tuhon kanssa,
ajavat tiiviit taistelurivistöt sekasortoon hyytävässä sodassa.*⁴⁶

Rotting Christ on siis kuitenkin omistanut Fobokselle kokonaisen kappaleen. Sanotukset eivät liity suoranaisesti sotaan, kuten Hesiodoksella. Pikemminkin niistä tulee mieleen Raamatun käärme, joka houkuttelee ihmistä syntiinlankeemukseen. Kuten kappaleen lyriikoissa todetaan: ”Hey, little kid, come here, believe in us and be like us! Taste the sapor of the forbidden seed [—] Fear ain’t your foe, but your ally to

⁴⁴ Aino Hänen, ”Kirjallisuus ja mytologia”. *Muinaisen Lähi-idän imperiumit. Kadonneiden suurvaltojen kukoistus ja tuho*. Toimittaneet Sanna Svärd ja Johanna Töyräänvuori. Gaudeamus, Helsinki 2022, 75. Yleisesti muinaisen Lähi-idän luomismyyteistä ks. Alasdair Livingstone ja Birgit Haskamp, ”Near Eastern Mythologies”. *A Companion to Greek Mythology*. Toimittaneet Ken Dowden ja Niall Livingstone. Blackwell, Chichester 2011, 362–369.

⁴⁵ Thorkild Jacobsen, ”The Battle between Marduk and Tiamat”. *Journal of the American Oriental Society* 88.1, 1968, 104–108.

⁴⁶ Hes. *Theog.* 934–937 (suom. Päivi Myllykoski).

meet your dream”. Sama sanoma vahvistuu kappaleen lopussa: ”Phobos has just been born and sent to mortal world to kill humans’ immortality hope”.

Myös Fobos edustaa albumilla valhetta, jonka perimmäinen tarkoitus on tuoda ihmisille vastoinkäymisiä – samoin kuin oli kyse edellä mainittujen kyklooppien ja Nemesiksen suhteen. Voi tietysti kysyä, miksi rooli on varattu juuri Fobokselle, jonka rooli Hesiodoksen tekstissä on melko pieni. Syy lienee jälleen yhteys Khaokseen: kuten edellä olevasta lainauksesta käy ilmi, Fobos luo tehokkaasti epäjärjestyä yhdessä isänsä Areksen ja veljensä Deimoksen kanssa. Ares oli kreikkalaisessa mytologiassa hyvin tunnettu sodan jumala, mutta hän edusti nimenomaan sotakentällä ilmenevää raivoa ja epäjärjestyä. Ares oli täysin vastakkainen hahmo toiselle sodan jumalalle, Pallas Athenelle, joka puolestaan edusti taktiikkaan, strategiaan ja järjellisyyteen perustuvaa sotataittoa. Homeroksen *Iliassa* Ares esiintyykin monta kertaa nimenomaan keskellä taistelun melskettä. Hesiodoskin mainitsee hänet ”kaupunkien tuhoksi”, joka viittaa siihen, että Ares toi kaaoksen järjestykseen tuhoamalla järjestyneen yhteiskunnan selvimmän symbolin, kaupungin (*polis*).⁴⁷

Gaia ja hänen lapsensa

Seuraavaksi albumi palaa Maaäiti-Gaiaan kappaleella *Gaia Tellus*. Jo albumin avausraidalla Gaia yhdistettiin synkkään Tartarokseen, ja sama teema jatkuu myös hänelle omistetulla kappaleella. Gaia on siis kreikkalaisessa mytologiassa maan synnyttäjä, ja saman mainitsee myös Rotting Christin kappale: ”Earth, uterus of stars and sky, mother of the highlands, womb of ocean and arid sea...” Hesiodoksen runossa Gaia synnyttää myös kymmeniä jumalia,⁴⁸ mutta kappaleessa mainitaan erikseen ainoastaan kykloopit:

*Let your seed create the Cyclops, monsters one-eyed, so robust,
That crash and strike, create! And offer this good to human race
For power and glory to gain [– –] For defiance and pride to strain!*

Kykloopit nähdään siis tuhoavana mutta toisaalta myös rakentavana voimana. Siinä mielessä yhtyeen lähestymistapa on tällä kertaa lähempänä Hesiodosta kuin vaikkapa Homerosta, josta edellä mainittiin. Toisaalta ne tuovat ihmiskunnalle paitsi mahdollisuuden tavoitella voimaa ja kunniaa, myös uhmakkuutta ja ylpeyttä, joka näh-

⁴⁷ Hesiodos itse eli murroskohdassa, jossa kaupunkivaltiot (*polis*) alkoivat nousta yhä merkittäväm-pään asemaan yhteiskunnan perusyksikkönä. Paavo Castrén, *Hesiodos: Työt ja päivät*. Tammi, Helsinki 2004, 8. Kaupunkivaltiosta poliittisena keskuksena jo Hesiodoksen aikana ks. Mogens Herman Hansen, *Polis. An Introduction to the Ancient Greek City-State*. Oxford University Press, Oxford 2006, 45.

⁴⁸ Hes. *Theog.* 126–153, 821–822.

dään lopulta vitsaukseksi. Vaikka kappaleen lyriikoissa ei suoraan asiasta mainita, se saattaa viitata hybrikseen, liialliseen ylpeyteen, joka kreikkalaisessa ajattelussa usein johti rangaistukseen. Kuvatessaan ihmissuvun eri aikakausia toisessa meille säilyneessä teoksessaan *Erga kai hēmerai*⁴⁹ Hesiodos mainitsee hybriksen useaan kertaan; hänen tekstissään se mainitaan osoituksena ajanjakson rappeutumisesta.⁵⁰ Hybris vaivaa Hesiodoksen mukaan myös ihmiskunnan kausista viimeisintä eli omaa aikaansa, niin sanottua rautaista ajanjaksoa.⁵¹ On tietysti vaikea sanoa, kuinka hyvin kreikkalaisyhtyeellä on ollut hybriksen kulttuurihistoria tiedossa, mutta joka tapauksessa yhtymäkohta voidaan löytää. Lisäksi on huomattava, että albumilla on omistettu kappale myös Nemesis-jumalattarelle. Kreikkalaisen mytologian hahmojen osoittama hybris johtaa joskus kostoon (*nemesis*) näitä vastaan, mutta yleisemmin hybris nähtiin kreikkalaisessa tarustossa pikemminkin ihmisten tekeminä virheinä.⁵²

Yhtä Gaian lapsista käsittelee heti perään kappale *Rege Diabolicus*. Kuten nimi kertoo, teemana on pahuus tai itse paholainen. Hesiodoksen teoksessa suoranaista paholaista ei esiinny, mutta hänen käsittelemästään Tyfoeus-jumalasta sellaisia piirteitä voidaan löytää. Kappale alkaa toteamalla: ”Long ago, you broke off your joke and tore off your bonds / You said: ’I will not serve!’”. Kyseessä on toisin sanoen kapinoiva jumala. Juuri tällainen on Hesiodoksen *Jumalten synnyssä* Tyfoeus. Kuten Hesiodos kirjoittaa:

*Eräänä päivänä peruuttamaton olisi tapahtunut
ja Tyfoeuksesta tullut kuolemattomien kuningas
ellei jumalten ja ihmisten isä Zeus
olisi huomannut hänen aikeitaan.*⁵³

Seurasi kiivas taistelu, jota Hesiodos kuvailee laveasti. Lopulta kamppailu päättyi Zeuksen voittoon.⁵⁴ Tämä varmisti lopullisesti hänen paikkansa Olympoksen jumalten johtajana. Kamppailun jälkeen Tyfoeuksen kohtalo oli tulla suistetuksi manalan syvyyksiin:

*Kun Zeus oli nujertanut Tyfoeuksen salamoiden sivalluksilla,
suistui hirviö lamaantuneena maahan*

⁴⁹ *Työt ja päivät*, suomeksi kääntänyt Paavo Castrén 2004.

⁵⁰ Hes. *Erg.* 134, 144.

⁵¹ Hes. *Erg.* 191. Hesiodoksen aikakausista ks. esim. Helen Van Noorden, *Playing Hesiod. The ‘myth of the races’ in classical antiquity*. Cambridge University Press, Cambridge 2014; Juha Sihvola, *Decay, Progress, the Good Life? Hesiod and Protagoras on the Development of Culture*. Commentationes Humanarum Litterarum 89. Societas Scientiarum Fennica, Helsinki 1989.

⁵² Douglas MacDowell, ”Hybris in Athens”. *Greece and Rome* 23, 1976, 22.

⁵³ Hes. *Theog.* 834–837 (suom. Päivi Myllykoski).

⁵⁴ Hes. *Theog.* 844–860.

ja suuri maa vaikeroi.

*Tulinen lieska kohosi salaman lyömästä Tyfouksesta
kun hänet kukistettiin rosoisen Aitna-vuoren metsäisessä notkossa.
Koko suuri maa paloi oudosti höyryten.*

*Se suli kuin tina, jota vahvat miehet kuumentavat sulatusastioissa,
tai kuin rauta, metalleista vahvin, joka sulaa jumalaisessa maassa,
vuorten laaksoissa, kun sen voima muserretaan polttavalla tulella
Hefaistoksen antaman taidon avulla.*

Niin suli maa tulen polttavissa liekeissä.

*Viha sydämessään Zeus paiskasi Tyfoeuksen
laajaan Tartarokseen.⁵⁵*

Vaikka Tyfoeus on siis Hesiodoksen jumalista se, joka lähinnä vastaa kreikkalaisyyhtyeen kappaleessa mainittua hahmoa, lienee lähempi vertailukohta kristillisen perinteen tuntema paholainen, joka nousi kapinaan Jumalaa vastaan ja heitettiin pois taivaasta.⁵⁶ Kappaleessa jumalhahmoa myös kuvataan sarvipäiseksi, mikä viittaa pikemminkin kristillisessä kulttuurissa vaikuttaneeseen traditioon paholaisen ulkonäöstä⁵⁷ kuin Tyfoeukseen. Hesiodoksen tekstissä kerrotaan, että jumalalla sen sijaan kasvoi hartioista sata lohikäärmeenpäättä, ”joiden tummat kielet lipovat” ja joiden silmistä kiilui tuli.⁵⁸ Lisäksi jumalhahmon tehtävä on albumin kappaleessa – jälleen kerran – aiheuttaa kaaosta. Näin voi päätellä siitä, että hänet esitetään etenkin vastoikohtia luovana jumaluutena: ”I form the light and create darkness / I bring prosperity create disaster [– –] I form life and create fire / I promise peace and create pyre”. Ihmiskunnalle on siis luvassa sekä valoa että pimeyttä, vaurautta että katastrofeja – toisin sanoen epävarmuutta ja kaaosta. Hesiodoksen Tyfoeukselle ei ole aivan tällaista tehtävää tarjolla, vaan runoelmassa tämä lähettää Tartaroksesta käsin vahinkoa aiheuttavia myrskytuulia ihmisten keskuuteen.⁵⁹

⁵⁵ Hes. *Theog.* 856–869 (suom. Päivi Myllykoski).

⁵⁶ Raamatussa asiasta mainitaan esimerkiksi Ilm. 12:7–9 ja Luuk. 10:18.

⁵⁷ Viimeistään keskiajalta lähtien paholaisen ulkomuoto sai voimakkaita vaikutteita roomalaiselta Faunukselta, sarvipäiseltä ja pukinsorkkaiselta metsän ja laidunmaiden jumalalta. Faunus puolestaan samaistettiin jo varhain kreikkalaiseen Pan-jumalaan. Wolfgang Metternich, *Teufel, Geister und Dämonen. Das Unheimliche in der Kunst des Mittelalters*. WGB, Leipzig 2011, 34–35. Antiikin esikristillisessä traditiossa sarvilla olikin pikemminkin positiivinen, hedelmällisyyteen viittaava merkitys. Jeffrey Burton Russell, *The Devil. Perceptions of Evil from Antiquity to Primitive Christianity*. Cornell University Press, London 1977, 68–71.

⁵⁸ Hes. *Theog.* 825–828. Kuitenkin myös Raamatussa paholaista kutsutaan lohikäärmeeksi (Ilm. 12:9).

⁵⁹ Hes. *Theog.* 868–880.

Kirkkaudesta kuolemaan

Seuraavaksi albumilla tuodaan esiin jälleen yksi Hesiodoksen alkujumalista, Kirkkaus eli Aithêr (Aethyr). Kyse ei ole kuitenkaan tavallisesta, kuolevaisten havaitsemasta valosta, vaan jumalten keskuudessa vallitsevasta taivaallisesta kirkkaudesta.⁶⁰ Hänenkin kohdallaan Hesiodos on melko niukkasanainen tyytyen mainitsemaan, kuinka Yö ja Pimeys yhtyivät, jonka seurauksena Yö synnytti Kirkkauden ja Päivän (Hemera).⁶¹ Siten myös Rotting Christin albumilla Kirkkaudelle omistetulla kappaleella ei ole aihettaan lukuun ottamatta paljoakaan yhteistä Hesiodoksen runon jumalan kanssa. Kappaleen lyriikat näyttäisivät kuvaavan Kirkkauden jonkinlaisen salatun viisauden antajana, jonka puoleen ihminen voi kääntyä: "You infernal soul reveal the wise /How the beauty was born from inside". Kappale voidaan ehkä nähdä jatkeena "kapinateemalle" korkeampia voimia vastaan, joka edellä esiintyi etenkin paholaisen/Tyfoeuksen yhteydessä.

Paljon selvemmin ajatus tuodaan kuitenkin esiin kappaleessa *Helios Hyperion*. Hyperion oli yksi titaaneista, jotka olivat siis Gaian ja Uranoksen lapsia, kuten edellä todettiin. Hesiodoksella hänet mainitaan ainoastaan titaanien luettelossa⁶² sekä hie-man myöhemmin, kun Hesiodos kertoo hänen saaneen sisarensa Theian kanssa kolme lasta, kolme valon jumaluutta: Eöksen (Aamunkoitto), Selenen (Kuu) ja albumin kappaleen nimessä yhdessä Hyperionin kanssa mainitun Helioksen eli Auringon.⁶³ Nimi *Helios Hyperion* viittaa siis isään ja poikaan, kahteen eri jumaluuteen. Kuitenkin Homeros liittää Helios-jumalalle usein lisänimen *Hyperion*, joten tässä yhteydessä yhtye liikkuu – kyklooppien tavoin – lähempänä homeerista maailmaa.

Nimestään huolimatta kappale ei kuitenkaan käsittele auringonjumala Heliosta, vaan toista titaania, Kronosta. Tämä tehdään selväksi heti kappaleen alussa:

I am the titan, ruler of the earth / Lord of upper and under cosmos. / I govern the weakness in every cry of the human. / I am the Cronus, offspring of Earth and chaos. / I teach you the art of war, far in your sleepy subconscious.

Hesiodoksen *Jumalten synnyssä* Kronos kuvataan viekkaaksi ja titaaneista pelottavimmaksi.⁶⁴ Hän on myös se, joka nousee isäänsä vastaan ja surmaa tämän. Koska Uranos ei antanut lastensa syntyä vaan "kätki kaikki Gaian syvyyksiin", hyökkäsi Kronos tämän kimppuun ja katkaisi Gaian tekemällä sirpillä Uranoksen sukupuoli-

⁶⁰ Robin Hard, *The Routledge Handbook of Greek Mythology. Based on H.J. Rose's "Handbook of Greek Mythology"*. Psychology Press, London 2004, 24.

⁶¹ Hes. *Theog.* 124–125.

⁶² Hes. *Theog.* 134.

⁶³ Hes. *Theog.* 371–372.

⁶⁴ Hes. *Theog.* 137.

elimet. Näin Kronos nousi uudeksi valtiaaksi.⁶⁵ Lopulta myös hänen kohtalonsa oli tulla oman poikansa Zeuksen syrjäyttämäksi.⁶⁶

Rotting Christin albumilla mainitaan Kronoksen rooli kapinallisena, isänsä kukistajana: ”I [–] crush the tyrant’s iron head / And become a tyrant in his stead”. Lisäksi kappaleen lyriikoissa mainitaan, kuinka jumala iloitsee kieroutuneista sieluista, haluaa tuhota pyhyiden ja siunaa epäpyhää (”impure”). Asian voisi jälleen tulkita siten, että tuomalla epäpyhän pyhyteen jumala tuo kaaoksen järjestykseen. Hänen kapinallisen statustaan korostaa myös kappaleessa mainittu vastakkainasettelu: ”And face the Angel that dread to dare”. Kronos siis haluaa asettua sellaista enkeliä vastaan, jolla ei ollut rohkeutta uskaltaa. Tämä viitanee jälleen pikemminkin raamatulliseen traditioon: kreikkalaistarun jumala rinnastetaan kapinallisiin enkeleihin, niihin, jotka uskalsivat asettautua Jumalaa vastaan. Teema on siis saman kaltainen kuin aiemmin Tyfoeuksen yhteydessä.

Albumi päättyy kappaleeseen nimeltä *Threnody*. Sillä ei ole suoraa esikuvaa Hesiodoksen *Jumalten synnyssä*, vaan kyseessä on jo muinaisessa Kreikassa tunnettu valituslaulu vainajalle (*thrēnos*).⁶⁷ Valituslauluja löytyy jo Homeroksen *Iliasta*, jossa niitä esitetään suurten sankareiden, Hektorin ja Akhilleuksen, hautajaisissa.⁶⁸ Omaksi lajikseen *thrēnos* ymmärrettiin Kreikassa viimeistään 400-luvulla eaa.⁶⁹ Hesiodoksen *Jumalten synnystä* ei muistolauluja löydy – jumalat eivät hänen teoksessaan kuole. Kreikkalaisyhtyeen albumin kappaleessa on sen sijaan kuvattu isä valittamassa kuollutta poikaansa lähettäen tämän kohti manalaa ja pyytäen lautturi Kharonia hyväksymään kolikon maksuksi pojan matkasta kuoleman joen yli. Hesiodos ei Kharonia mainitse, ei myöskään Homeros. Pari riviä kappaleesta voisivat sen sijaan viitata jälleen kristilliseen ajatukseen Jeesuksen ruumiista ja verestä, joita nautitaan ehtoollisella: ”He sang and he was fighting with bevy of crow that eagerly / Waiting his flesh to eat, thirsty his blood to drink”. Jos hyväksymme ajatuksen, että vainaja on kuollut Jumalan poika, lyriikat saattavat kertoa antikristillisestä sanomasta: toisin kuin Raamattu mainitsee, tässä tapauksessa kuollut ei herää henkiin, vaan hänen kohtalonsa on jäädä manalaan ikuisiksi ajoiksi. Oli miten oli, Hesiodoksen runoelman kanssa levyn päättävällä kappaleella ei ole juuri yhtymäkohtia.

⁶⁵ Hes. *Theog.* 170–182.

⁶⁶ Hes. *Theog.* 453–506.

⁶⁷ I. A. Swift, *The Hidden Chorus. Echoes of Genre in Tragic Lyric*. Oxford University Press, Oxford 2009, 298–299.

⁶⁸ Castrén ja Pietilä-Castrén 2000, 581.

⁶⁹ Swift 2009, 300.

Harvat ja valitut

Kuten todettua, Rotting Christin *Theogonia*-albumin lisäksi kreikkalaisen black metalin piiristä näyttää löytyvän vain muutama esimerkki suorasta kytköksestä Hesiodoksen teokseen, vaikka Hesiodoksen jumalat paljon useamman yhtyeen lyriikoissa siis seikkailevatkin. Tässä yhteydessä mainittakoon kaksi selkeintä tapausta, Ancestral Rhymes ja Xaoç. Molemmat, varsin tuntemattomat yhtyeet ovat aloittaneet toimintansa 2000-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä. Jälkimmäinen näistä on edelleen aktiivinen.

Thessaliasta kotoisin oleva Ancestral Rhymes on ainoalla julkaisullaan, *The Cosmic Law* -EP:llä (2007), levyttänyt kappaleen nimeltä *Theogony (Birth of the Gods)*. Kappaleessa ei kuitenkaan käsitellä Hesiodoksen teosta kovin tarkasti. Pikemminkin se luo taustakuvan syvintä tietoa etsivälle kulkijalle: sanojen voi tulkita kuvaavan eräänlaista kaaoksen keskellä kulkemista. Ympäristö näyttäytyy järjestäytymättömältä, jossa merkitystä on lähinnä yöllisillä lauluilla ja olennoilla: "I walk into the paths of knowledge with lunar songs – creatures around me [– –] Creatures hail my deed between the breaths of existence". Kovin selvästi kappaleessa ei kuitenkaan Hesiodosta seurata. Selkeämpi tapaus on Xaoç (Khaos) -nimisen yhtyeen debyyttialbumi *Aeons of Creation*, joka viittaa selvästi Hesiodoksen teokseen. Albumin avausraidalla toistuvat Khaoksen ja Tyfoeuksen teemat: "Through chaos shall be order / In order to exist / The order of the dragon / The first that came to be". Khaos nähdään siis alkuprinsiippinä olemassaololle, jota määrittää lohikäärme eli käytännössä edellä käsitelty hirviömäinen Tyfoeus, Zeusta vastaan kapinoinut olento. Kappaleen avausriveillä myös viitataan Khaokseen "todellisena jumalana" sekä suureen taisteluun, joka viitanee niin ikään sotaan jumalia – eli käytännössä (olympialaista) jumalallista järjestystä – vastaan. Seuraava kappale *Ruins of Salvation* näyttää viittaavan ihmisten harhakuvitelmiin pelastumisesta, vaikka Khaos vaanii kaikkialla: Lurking, in the deep / immense, gravity. Chaotic, complexity / creation, of blasphemy. Tyfoeukseen palataan myös seuraavassa albumin kappaleessa, joka kertoo hänen vapautumisestaan Tartaroksesta:⁷⁰

*From the darkness I rise / My new self will shine
The light is revealed / A new life begins
Now I open the gates / The burden of fear
Is forever gone / Winds carry me on.*

⁷⁰ Kuten edellä on mainittu, päätyi Tyfoeus Hesiodoksella Zeuksen voiton jälkeen Tartarokseen, jossa lähetti myrskytuulia ihmisten tuhoksi. Hes. *Theog.* 868–880. Kappaleessa mainitut tuulet viittaavat ilmeisesti juuri tähän.

Myös albumin viimeisissä kappaleissa toistuvat samat teemat: kaiken paluu kaaokseen, Tartarokseen karkotettujen titaanien kapina jumalia vastaan. Albumin viimeisessä kappaleessa palataan tuhoon, joka kuitenkin liittyy uuden luomiseen (ilmeisesti Khaoksesta): "Cancellation of all forces / Give the powers to crush and burn / Rise again from the ashes / Eternal blackness, nothing remains". Albumi siis päättyy tiettyyn irtiottoon Hesiodoksesta, joka ei kuvaa teoksessaan maailman tai jumalten ajan loppua. Mahdollisesti kappaleessa viitataan antiikissa useinkin ajattelijan, erityisesti stoalaisten, kannattamaan syklisen aikakäsityksen teoriaan, jonka mukaan inhimillinen olemassaolo ja koko maailma on loputtomassa kiertokulussa. Maailmankausien lopussa odottaa kosminen maailmanpalo tai -loppu, jonka jälkeen ikuinen sykli alkaa uudelleen.⁷¹ Kuten sanottua, Hesiodoksen *Jumalten syntyyn* ajatus ei kuitenkaan kuulu.

Yhteenveto

Rotting Christin *Theogonia* on ottanut Hesiodoksen runoelmasta paljon vaikutteita mutta myös poikkeaa sen sisällöstä. Yhteistä molemmille on, että kaikki alkaa Khaoksesta: se on alkupiste, josta kaikki on lähtenyt liikkeelle. Rotting Christin albumilla Khaos tulee kuitenkin vahvemmin esille kuin Hesiodoksella, joka, kuten sanottua, ei lopulta ollut kovinkaan kiinnostunut asiasta vaan pikemminkin sitä seuranneesta jumalten syntymisestä. Rotting Christille Khaos puolestaan näyttää tulevan esiin jatkuvana kapinana, jota yhtye korostaa nostamalla valikoidusti esiin Hesiodoksen hahmoja. Lähtökohtaisesti positiivisemmatkin olennot tuovat viime kädessä ihmiskunnalle lähinnä surua, turhaa ylpeyttä ja valheellista toivoa.

Viime kädessä jumalat siis valehtelevat, mistä voidaan päätellä, että uskomusjärjestelmätkin valehtelevat. Ehkä juuri siksi kreikkalaisyhtyeen albumille on otettu mukaan myös muihin maailmanselityksiin liittyviä teemoja niin muinaisesta Mesopotamiasta kuin kristinuskosta. Tämäkin korostaa maailman kaoottisuutta ja tiettyä nihilismia. Minkäänlaisista pelastusopeista ei ole apua, vaan viime kädessä kaikki päättyy kuolemaan, mihin albumin viimeinen kappale viittaa. Vain kaaos ja kapina ovat pysyviä. Vaikka kaksi muuta edellä mainittua yhtyettä eivät syvenny asiaan niin perinpohjaisesti kuin Rotting Christin *Theogonia*, hallitsee Khaos ja siihen liitetty pimeys niidenkin versioissa Hesiodoksen runoelmasta.

Vaikka Hesiodoksen *Theogonia* on antanut raamit Rotting Christin saman nimiselle albumille, vie yhtye kokonaisuutta omaan suuntaansa. Khaos / kaaos ja kapina, jotka albumilla tuodaan vahvimmin esille, viitannevat ennen kaikkea universaaliin uskomusjärjestelmien vastaisuuteen. Siinä suhteessa Hesiodoksen runoelma toimii

⁷¹ Sirkka Heinonen, *Aika ja avaruus Senecan tuotannossa*. VAPK-kustannus, Helsinki 1990, 11–12.

pikemminkin taustana ja työkaluna aiheeseen, jonka pääpaino ei ole kreikkalaisessa mytologiassa tai kulttuuriperinnössä itsessään. Taustalla näyttää pikemminkin olevan ajatus uskontojen ja jumalten haitallisuudesta ihmistä ja hänen vapauttaan vastaan ylipäätään.

Rotting Christin *Theogonia* näyttääkin poikkeavan perinteisestä ”pakanallisesta” black metalista varsin selvästi. Vaikka se pohjautuu kreikkalaiseen mytologiaan, sen näkökulma ei ole kollektiivinen tai ”kansallinen”, vaan pikemminkin keskiössä on yksilön mahdollisuuksien ja jumalten toiminnan välinen ristiriita. Siinä mielessä se sijoittuu black metal -kulttuurissa nimenomaan individualismia korostavaan joukkoon, vaikka nojaakin sitä julistaessaan vahvasti kulttuuripiirinsä tarustoon. Toisaalta Rotting Christin näkemys yksilön mahdollisuuksista on varsin lohduton: vaikka albumin teemana on kapina, joka ehkä voidaan laajemmassa kontekstissa tulkita yksilönvapauden puolustukseksi, on kaiken yläpuolella kuitenkin kaaos. Se ei mahdollista yksilöllistä vapautta sen paremmin kuin koherenttia, ”pakanallista” maailmanjärjestystääkään.

Abstract

Ancient gods and their mythology are one of the most important themes in black metal music. Particularly from the early 1990s onwards, with the rise of the modern, so-called second wave of black metal, some of the new bands of the genre replaced the satanic/individualistic approach that had been the predominant theme in the genre. Instead, they turned to traditional, pre-Christian mythologies of their native cultures as an inspiration for their music and lyrics.

The birth of modern black metal is usually considered to have taken place in Norway and other Nordic countries, and rightly so. However, from very early on, we can find black metal bands from other parts of Europe as well. A particularly important scene outside the north was in Greece, where several black metal bands emerged already in the 1980s and later as part of the second wave in the 90s.

My paper takes a closer look at the role of *Theogonia* (‘the birth of the gods’) by Hesiod in Greek black metal. Hesiod’s poem, composed circa 730–700 BCE, is one of the most complete and important sources for understanding early Greek cosmology and mythology. As a result, it should provide an excellent starting basis for Greek black metal bands, considering the vast importance of national mythologies for the genre.

As my paper shows, while the gods of *Theogonia* are widely used by Greek bands, the actual *opus* of Hesiod is much less used by them. Accordingly, the article mostly concentrates on the most explicit case, the album *Theogonia* by one of the most important Greek black metal bands, Rotting Christ. As the paper points out, while the band used Hesiod’s work as a basis and framework, their approach was not very similar to traditional ‘pagan’-oriented black metal bands. Instead, their lyrics concentrated on individualism and rebellion, not so much on national or even ‘collective’ themes that were often prominent when dealing with ancient mythology.